

HACETTEPE
ÜNİVERSİTESİ

“La folie a
deux”

Friederike van Lawick
&

Hans Müller
1992-1996

lawickmüller.de

Cinsel Kimliğin Olağan Çeşitliliği

Doç. Dr. Koray Başar

Ruh Sağlığı ve Hastalıkları AD

Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi

HACETTEPE
ÜNİVERSİTESİ

Cinsel kimlikle ilgili temel kavramlar

Cinsellik:

- üremeyi hedefleyen
- bedence belirlenen
(üreme organları merkezli)
- (uzlaşmaz) ikilikler içeren

"The Kiss"
G. Klimt

HACETTEPE
ÜNİVERSİTESİ

Cinsel kimlikle ilgili temel kavramlar

Cinsellik:

- üremeyi hedefleyen
- bedence belirlenen
(üreme organları merkezli)
- (uzlaşmaz) ikilikler içeren

ikili cinsiyet düzeni
'gender binary'

Cinsiyet/ kimliği/ ifadesinde çeşitlilik

- **Bedensel cinsiyet** (*sex*)
er/dişi: erkek/kadın; interseks
'doğumda atanan cinsiyet'
- **Toplumsal cinsiyet** (*gender*)
erkek/kadın
- **Cinsiyet kimliği** (*gender identity*)
- **Cinsiyet ifadesi** (*gender expression*)

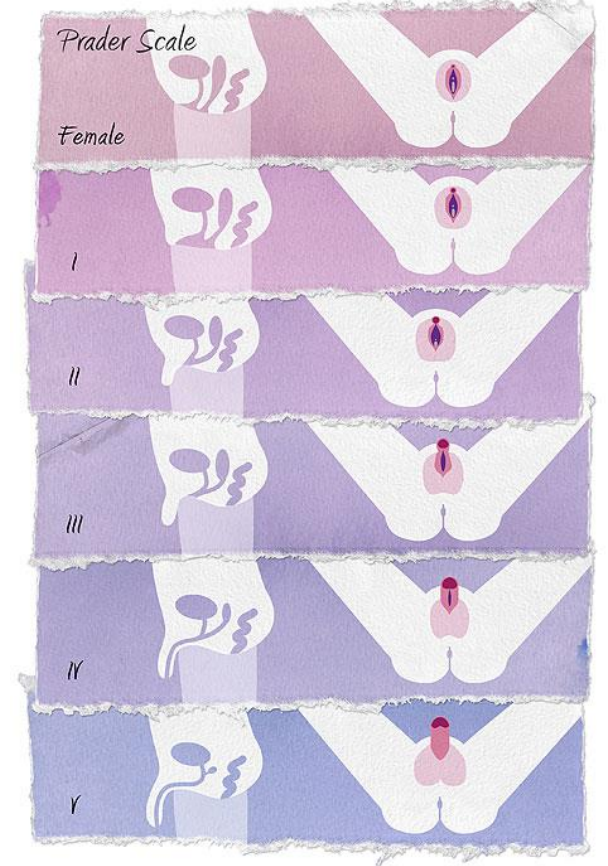
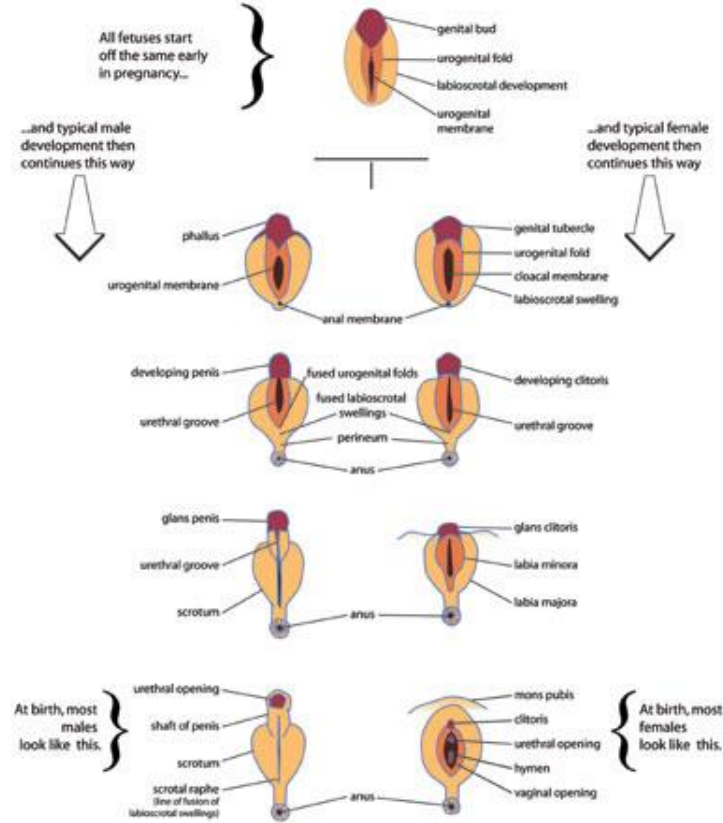

HACETTEPE
ÜNİVERSİTESİ

Cinsiyet/ kimliği/ ifadesinde çeşitlilik

- **Bedensel cinsiyet (sex)**
er/dişi: erkek/kadın; interseks
'doğumda atanan cinsiyet'
- **Toplumsal cinsiyet (gender)**
erkek/kadın
- **Cinsiyet kimliği (gender identity)**
- **Cinsiyet ifadesi (gender expression)**

HACETTEPE
ÜNİVERSİTESİ

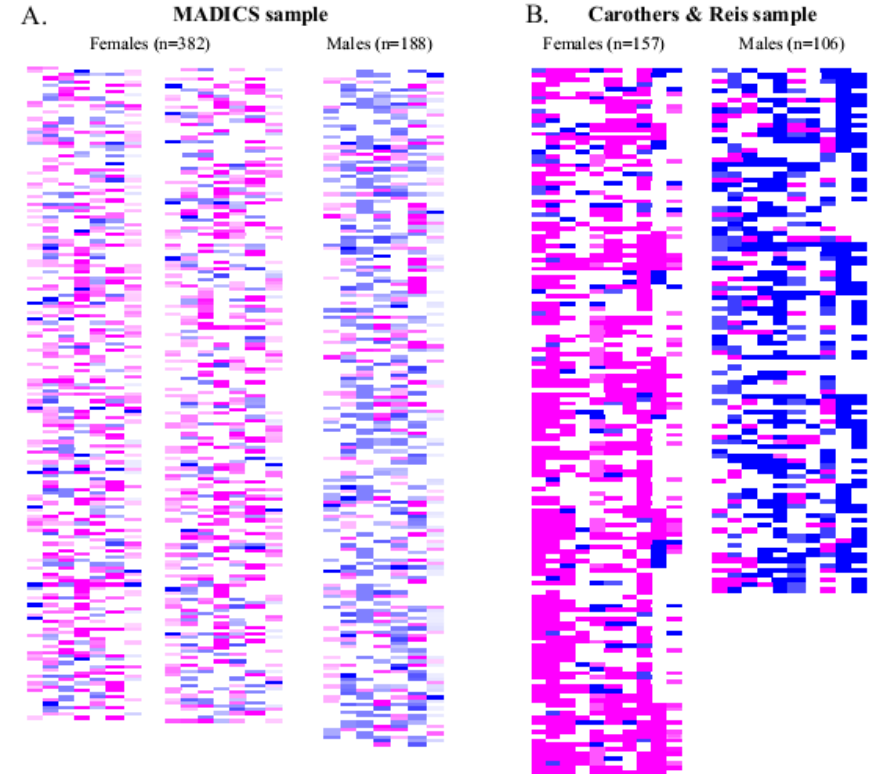
Cinsiyet/ kimliği/ ifadesinde çeşitlilik

- **Bedensel cinsiyet** (*sex*)
er/dişi: erkek/kadın; interseks
'doğumda atanan cinsiyet'
- **Toplumsal cinsiyet** (*gender*)
erkek/kadın
- **Cinsiyet kimliği** (*gender identity*)
- **Cinsiyet ifadesi** (*gender expression*)

Sex beyond the genitalia: The human brain mosaic

Daphna Joel^{a,b,1}, Zohar Berman^b, Ido Tavor^c, Nadav Wexler^d, Olga Gaber^a, Yaniv Stein^d, Nisan Shefi^{a,b}, Jared Pool^e, Sebastian Urchs^e, Daniel S. Margulies^e, Franziskus Liem^{a,f}, Jürgen Hänggi^g, Lutz Jäncke^g, and Yaniv Assaf^{b,c}

^aSchool of Psychological Sciences, Tel-Aviv University, Ramat Aviv, Tel-Aviv 6997801, Israel; ^bSagol School of Neuroscience, Tel-Aviv University, Ramat Aviv, Tel-Aviv 6997801, Israel; ^cDepartment of Neurobiology, Faculty of Life Sciences, Tel-Aviv University, Ramat Aviv, Tel-Aviv 6997801, Israel; ^dSchool of Mathematical Sciences, Tel-Aviv University, Ramat Aviv, Tel-Aviv 6997801, Israel; ^eMax Planck Research Group for Neuroanatomy & Connectivity, Max Planck Institute for Human Cognitive and Brain Sciences, 04103 Leipzig, Germany; and ^fDivision Neuropsychology, Department of Psychology, University of Zurich, 8050 Zurich, Switzerland

HACETTEPE
ÜNİVERSİTESİ

Cinsiyet/ kimliği/ ifadesinde çeşitlilik

- **Bedensel cinsiyet** (*sex*)
er/dişi: erkek/kadın; interseks
'doğumda atanan cinsiyet'
- **Toplumsal cinsiyet** (*gender*)
erkek/kadın
- **Cinsiyet kimliği** (*gender identity*)
- **Cinsiyet ifadesi** (*gender expression*)

'cis' ↔ 'trans'
queer / genderqueer
nonbinary

Cinsiyet/ kimliği/ ifadesinde çeşitlilik

- **Bedensel cinsiyet** (*sex*)
er/dişi: erkek/kadın; interseks
'doğumda atanan cinsiyet'
- **Toplumsal cinsiyet** (*gender*)
erkek/kadın
- **Cinsiyet kimliği** (*gender identity*)
- **Cinsiyet ifadesi** (*gender expression*)

'cis' ↔ 'trans'
queer / genderqueer
nonbinary

- **Cinsiyetinden hoşnutsuzluk**
(*Gender dysphoria*)
Cinsiyet uyumsuzluğu
(*Gender incongruence*)
cinsiyet kimliği ile doğumda tayin edildiği cinsiyeti arasındaki uyumsuzluk nedeniyle yaşadığı rahatsızlık ve/veya sıkıntı
- **Toplumsal cinsiyete uymama**
(*Gender nonconformity*)
bir cinsiyet için belirlenmiş kültürel normlara uygun olmayan cinsiyet ifadesi

HACETTEPE
ÜNİVERSİTESİ

Cinsiyet/kimliği/ifadesi & cinsel yönelimde çeşitlilik

- **Bedensel cinsiyet** (*sex*)
er/dişi: erkek/kadın; interseks
'doğumda atanan cinsiyet'
- **Toplumsal cinsiyet** (*gender*)
erkek/kadın
- **Cinsiyet kimliği** (*gender identity*)
- **Cinsiyet ifadesi** (*gender expression*)
'cis' ↔ 'trans'
queer, genderqueer, nonbinary
- **Cinsel yönelim** (*sexual orientation*)
hetero/bi/homoseksüel, gey, lezbiyen
panseksüel

La Folie a Deux
LarwickMüller
1992-1996

HACETTEPE
ÜNİVERSİTESİ

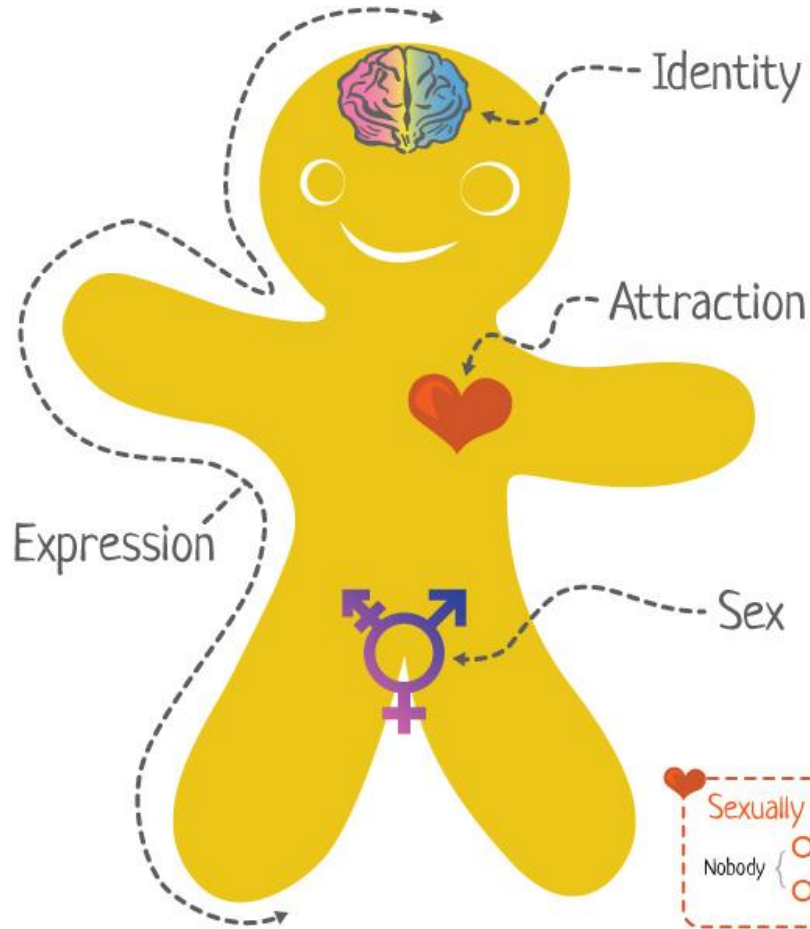
The Genderbread Person v3.3

by its pronounced **METROsexual**.com

Gender is one of those things everyone thinks they understand, but most people don't. Like *Inception*. Gender isn't binary. It's not either/or. In many cases it's both/and. A bit of this, a dash of that. This tasty little guide is meant to be an appetizer for gender understanding. It's okay if you're hungry for more. In fact, that's the idea.

Plot a point on both continua in each category to represent your identity; combine all ingredients to form your Genderbread

4 (of infinite) possible plot and label combos

Gender Identity

How you, in your head, define your gender, based on how much you align (or don't align) with what you understand to be the options for gender.

Indicates a lack of what's on the right.

Woman-ness

Man-ness

"woman"

"man"

"two-spirit"

"genderqueer"

Gender Expression

The ways you present gender, through your actions, dress, and demeanor, and how those presentations are interpreted based on gender norms.

Feminine

Masculine

"butch"

"femme"

"androgynous"

"gender neutral"

Biological Sex

The physical sex characteristics you're born with and develop, including genitalia, body shape, voice pitch, body hair, hormones, chromosomes, etc.

Female-ness

Male-ness

"male"

"female"

"intersex"

"MtF Female"

Sexually Attracted to

Nobody

(Women/Females/Femininity)

(Men/Males/Masculinity)

Romantically Attracted to

Nobody

(Women/Females/Femininity)

(Men/Males/Masculinity)

In each grouping, circle all that apply to you and plot a point, depicting the aspects of gender toward which you experience attraction.

For a bigger bite, read more at <http://bit.ly/genderbread>

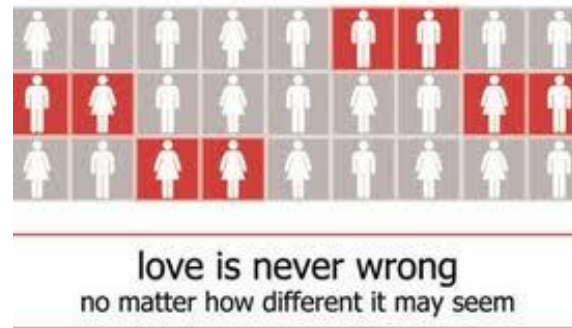
HACETTEPE
ÜNİVERSİTESİ

LGBTİ+ ...

- Cinsiyet, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimin:

- zeka, mizaç, karakter
- ahlak
- eğitim alabilme
- iş yapabilme
- saygınlık

ile ilgisi yoktur.

HACETTEPE
ÜNİVERSİTESİ

Cinsel kimlikle ilgili çeşitlilik: *neden?

- Psikososyal
- Kalıtım
- Erken dönem beyin gelişimi

*neden sordun?

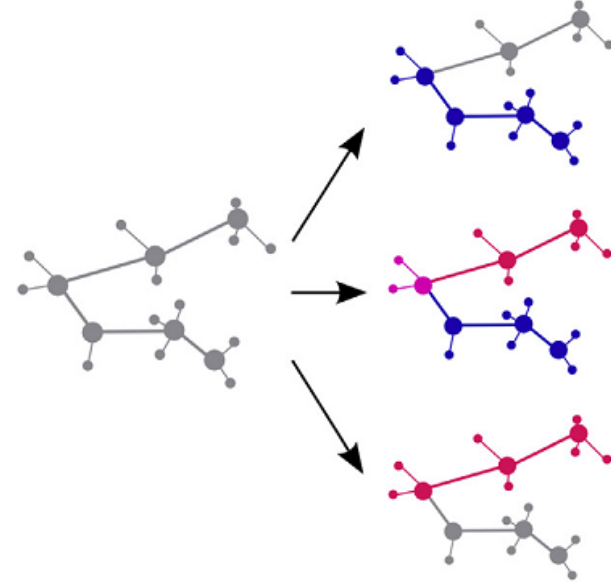

HACETTEPE
ÜNİVERSİTESİ

Cinsel kimlikle ilgili çeşitlilik: neden?

“BİLMİYORUZ”

- bireye özgü, çok etkenli bir süreç?
- gen X çevre etkileşimi
- birey düzeyinde “iz” yok
- kanıtlar **doğum öncesine** işaret ediyor

HACETTEPE
ÜNİVERSİTESİ

Cinsel yönelim/cinsiyet kimliği

- Herhangi bir cinsel yönelim/cinsiyet kimliği kişiyi ruhsal açıdan daha sağlıklı kılmadığı gibi, **hasta da etmez.**
- Dolayısıyla herhangi bir cinsel yönelim/cinsiyet kimliği **düzeltilmesi gereken bir durum değildir.**
- Cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliğinin **değiştirilebildiğine ilişkin geçerli bilimsel kanıt yoktur.**
- Bu yönde **girişimler etik olarak sorunlu, bilimsel dayanağı olmayan uygunsuz uygulamalardır.**

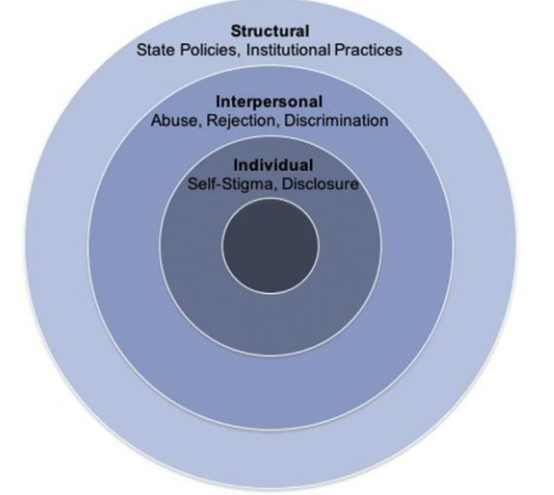

HACETTEPE
ÜNİVERSİTESİ

Cinsiyet/kimliği/ifadesi & cinsel yönelimde çeşitlilik

- **Bedensel cinsiyet** (*sex*)
er/dişi: erkek/kadın; interseks
'doğumda atanan cinsiyet'
- **Toplumsal cinsiyet** (*gender*)
erkek/kadın
- **Cinsiyet kimliği** (*gender identity*)
- **Cinsiyet ifadesi** (*gender expression*)
'cis' ↔ 'trans'
queer, genderqueer, nonbinary
- **Cinsel yönelim** (*sexual orientation*)
hetero/bi/homoseksüel, gey, lezbiyen
panseksüel

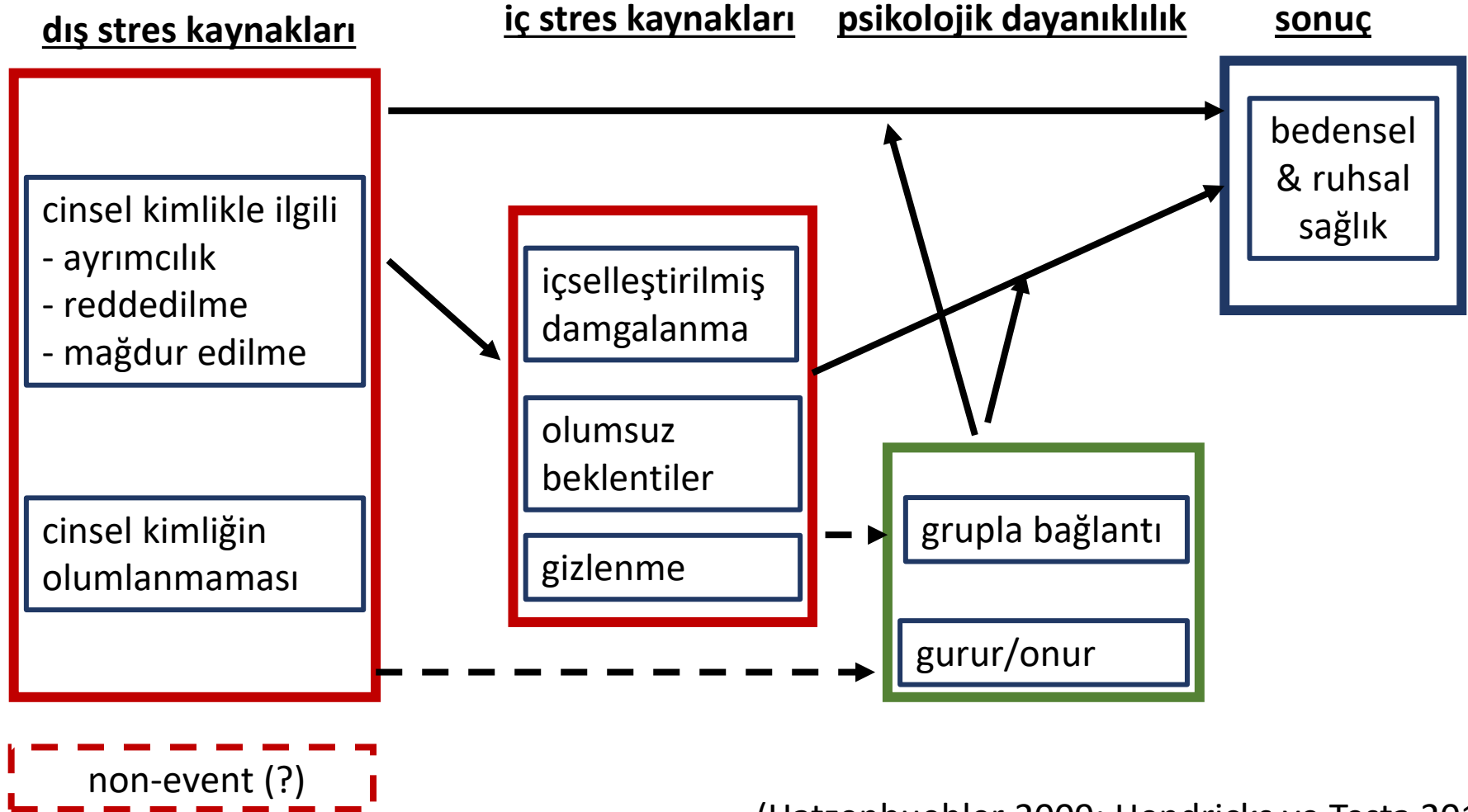
Homofobi
Transfobi
Heteroseksizm
Heteronormativite
Patriyarka
İkili cinsiyet düzeni

Toplumsal gruplar arasında, grup özelliklerinden değil toplumsal nedenlerden köken alan, sağlıkla ilgili farklılıklar '**sağlıkta eşitsizlik**' olarak kabul edilmektedir
(Belek 1998)

Cinsel kimlik & Azınlık stresi modeli

(Hatzenbuehler 2009; Hendricks ve Testa 2012)

HACETTEPE
ÜNİVERSİTESİ

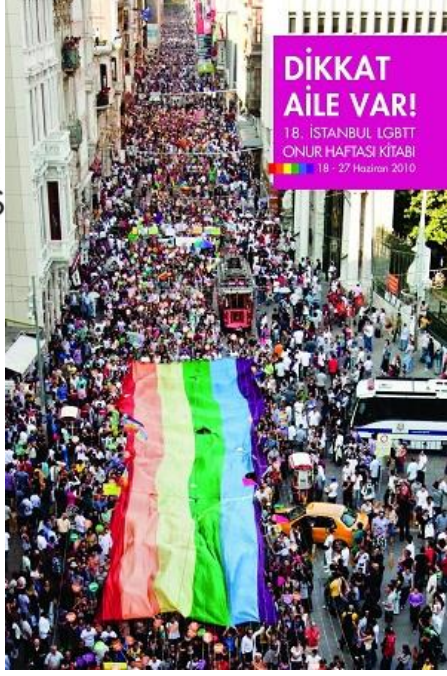
“açılma”: kendini keşfetme, tanıma, dışa vurma

- LGB+** heteroseksüel olmayan
- T+** cisgender olmayan
- İ+** tıbbın cinsiyetle ilgili bedensel ‘norm’una sığmayan
- kişisel özellikler, gelişimsel süreçle ilgili ve bireye özgü !!!
- toplumsal yapı, homofobik/transfobik engellenmeler
- içselleştirilmiş damgalanma
- “açılma” (**coming out** of the closet)
- çok evreli, doğrusal değil, içiçe, gelgite açık
- gelişimin “askıya alınması” mümkün

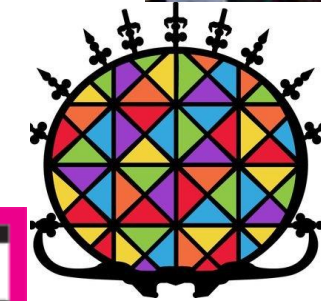
HACETTEPE
ÜNİVERSİTESİ

Homofobi
k · a · r · ş
YEREL BULUŞM

λ Eşcinsel
Sivil Toplum Girişimi
lambdaistanbul
www.lambdaistanbul.org

KA
OS
GL
eşcinsellerin kurtuluşu
heteroseksüelleri de
özgürleştirecektir

SOSYAL POLİTİKALAR
CİNSİYET KİMLİĞİ
VE CİNSEL YÖNELİM
ÇALIŞMALARI DERNEĞİ

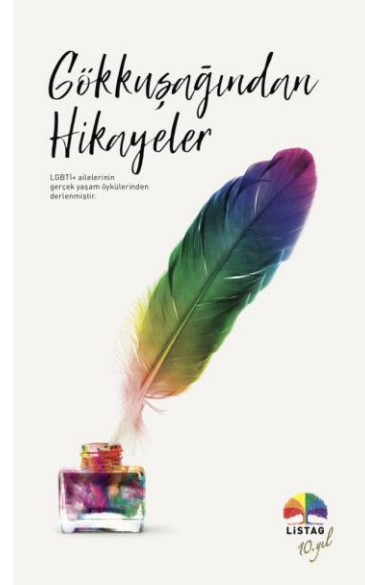
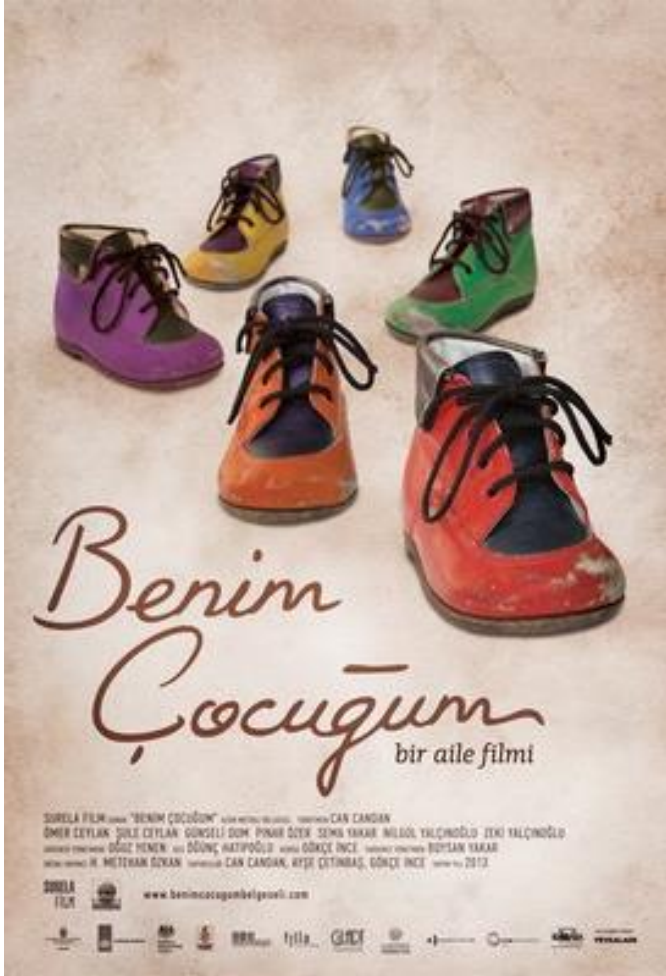
SPoD

PEMBE
HAYAT

HACETTEPE
ÜNİVERSİTESİ

LGBTİ+ Aileleri ile Çalışmak

LGBTİ+ Aileleri Destek Grupları

İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya,
Denizli'de

ayda bir toplantı

CETAD gönüllüsü uzman ve LGBTİ+
aileleri

- Baş etme sürecinde uzman desteği
- Ebeveynliğin hatırlatılması/
güçlendirilmesi
- Çocuğunun cinsel kimliğini
belirleyemiyor olmak acizlik değil,
işlevsiz kalmıyor, çocuğuna yardımcı
olabileceği birçok konu var: en
önemli rolü ve işlevi onu sevmesi
- LGBTİ+ aile gruplarına yönlendirme

Cinsel yönelim & sağlıkta eşitsizlik

- Erişkin LGB (lezbiyen, gey, biseksüel) bireyde yaşam boyu ruhsal bozukluk heteroseksüelin **2,5** katı; halen ruhsal bozuk olması **2** katı
- ABD ulusal sağlık tarama verileriyle sosyodemografik değişkenler kontrol edildiğinde dahi LGB erişkinlerde psikolojik stres, içki içme, sigara kullanma, birden çok kronik sağlık sorunu olması gibi sağlıkla ilişkili riskler heteroseksüellerden daha yaygın (Gonzales ve ark 2018)
- Obezite, astım, kardiyovasküler hastalıklar, rutin sağlık hizmetlerinden, kanser taramalarından mahrum kalma, yaşlı bireylerin sosyal ve sağlık hizmetlerine erişimde güçlük yaşamaması (Conron ve ark 2010; Mollon 2012)

HACETTEPE
ÜNİVERSİTESİ

Cinsiyet kimliği & sağlıkta eşitsizlik

- Trans toplulukta ruhsal bozukluk yaygınlığı genel toplumdan ve diğer cinsel azınlık gruplarından daha yüksek
 - ruhsal bozukluk tanısı
 - intihar düşüncesi/girişimi
 - kendine zarar verme davranışı
 - ruhsal stres

(Nuttbrock ve ark 2010, Dhejne ve ark 2011, Bockting ve ark 2013, Heylens ve ark 2014, Reisner ve ark 2014, Claes ve ark 2015, Kaptan 2010, Başar ve ark 2016, Dhejne ve ark 2016, Marshall ve ark 2016, Yüksel ve ark 2017, Toomey ve ark 2018, Thoma ve ark 2019)

- Cinsiyet uyum süreciyle azalsa da genel toplumdan farklı (Dhejne ve ark 2016)

Cinsiyet kimliği & sağlıkta eşitsizlik

- ABD’de tek bir sağlık sisteminde, 1996-2013 kayıtları trans (n > 5000) kontrollerle karşılaştırıldığında
Trans grup 17 bedensel hastalıktan 16’sı,
10 ruhsal bozukluğun tamamı
için daha yüksek risk altında (Brown ve Jones, 2016)
- Genç erişkinlerde yapılan iki araştırmada,
cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği açısından azınlık grubunda olanlarda
kardiyovasküler hastalıklarla ilgili risk etkenleri ve biyobelirteçler kontrol
grubundan yüksek (Hatzenbuehler ve ark., 2013; Morgan ve ark., 2019)

Cinsiyetinden hoşnutsuzluk: ruhsal bozukluk tanısı & intihar

- Klinik örneklemede toplumdan yüksek oranlarda duygudurum & anksiyete bozukluğu ve intihar girişimi öyküsü

	Kaptan 2010 (n = 50)	Başar 2015 (n = 102)	Turan 2015 (n = 139)	Yüksel 2016 (n = 141)	Başar 2016a (n = 116)	Başar 2016b (n = 94)
Değerlendirme yöntemi	SCID	dosya tarama	dosya tarama	anket	klirik görüşme	klirik görüşme
Ruhsal bozukluk öyküsü (%)	82.0	32.4	NA	NA	59.5	41.7
Halen ruhsal bozukluk (%)	18.0	14.7	NA	NA	27.6	NA
İntihar girişimi öyküsü (%)	32.0	22.8	19.6	29.8	23.3	26.2

- Cinsel kimlikler açısından oluşan **gruplar arası hiyerarşi**, diğer toplumsal yapıların da katkısıyla, onlarla kesişerek, **damgalanmaya ve ayrımcılığa** neden olmaktadır.
- Bu zeminde gelişen **sağlık eşitsizlikleri** toplumun önemli bir kesimini etkilemektedir.
- Sağlık çalışanları hem hastaları hem yakınları hem de çalışma arkadaşlarının **'insanın olağan cinsel kimlik çeşitliliği' aralığında olabileceğini anlamalı ve buna açık olmalı**
- LGBTİ+ kişilerin sağlık hizmetlerinden mahrum kalması, sağlık ortamında ayrımcılık endişesiyle ilişkili: **ayırıcı söylem, tutum, davranıştan 'açıkça' uzak durulmalı**
- Ayrımcılığın tıp, sağlık ile temellendirilmesi yaygın, **cinsel kimlikle ilgili çeşitliliğin hastalık olmadığı konusunda eğitici görevini üstlenmeli**

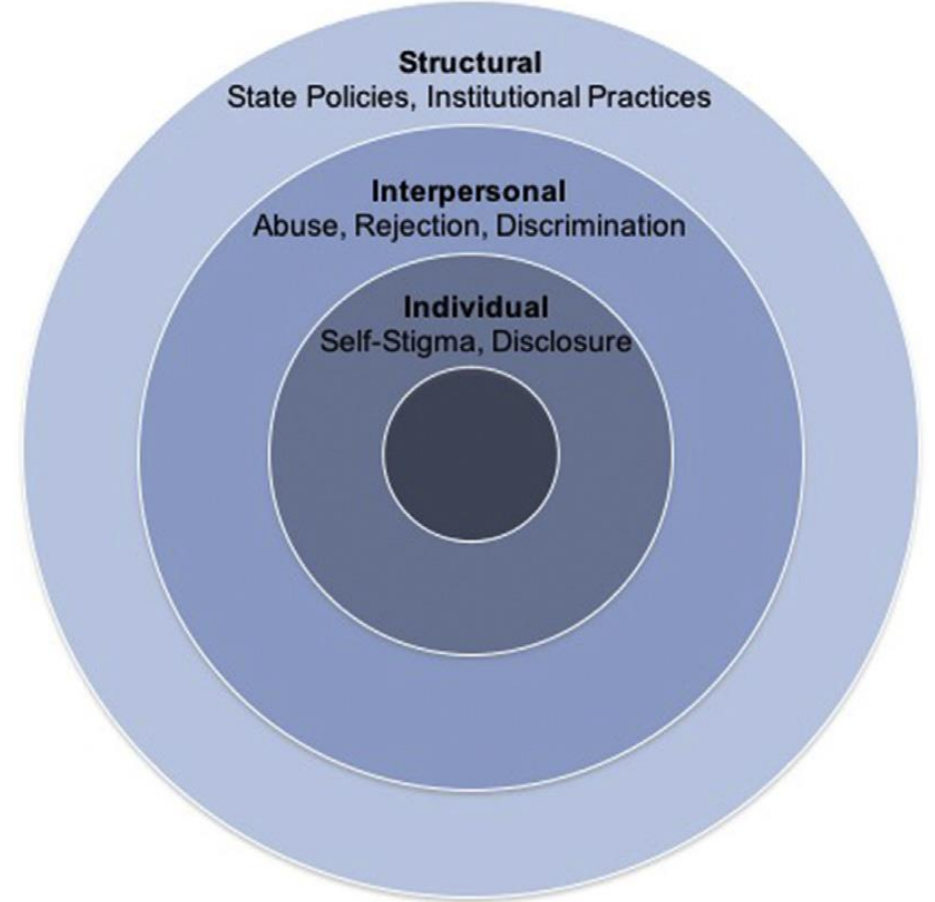
- LGBTİ+ kişilerle çalışırken
 - kişiye yönelik **ayrımcılık deneyimleri ve kişisel etkilerini öğrenmeli**, duyarlı olmalı
 - başta benzer sorunlar yaşayan akranları ve aileleri olmak üzere, **sosyal desteklerini geliştirmek üzere stratejiler geliştirilmesine yardımcı olmalı**
 - sağlık hizmeti verirken **ayrımcılık yapmadığından emin olmalı**
- Hekimlerin bu müdahalelere yetkin hâle gelecek şekilde eğitilmeleri (**yapısal yetkinlik**), sağlık eğitimi ve hizmetinin bu eşitsizliklere zemin hazırlayan ideolojilerin etkilerinden arındırılması toplum sağlığı için önemlidir.
- Sağlıkta eşitsizliğin üstesinden, eşitsizliği olan gruba 'eşit' davranılarak gelinemez. Bu gruba **toplumsal eşitsizliklerden köken alan gereksinimlerine karşılık gelen koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmeti sunulmalı**

HACETTEPE
ÜNİVERSİTESİ

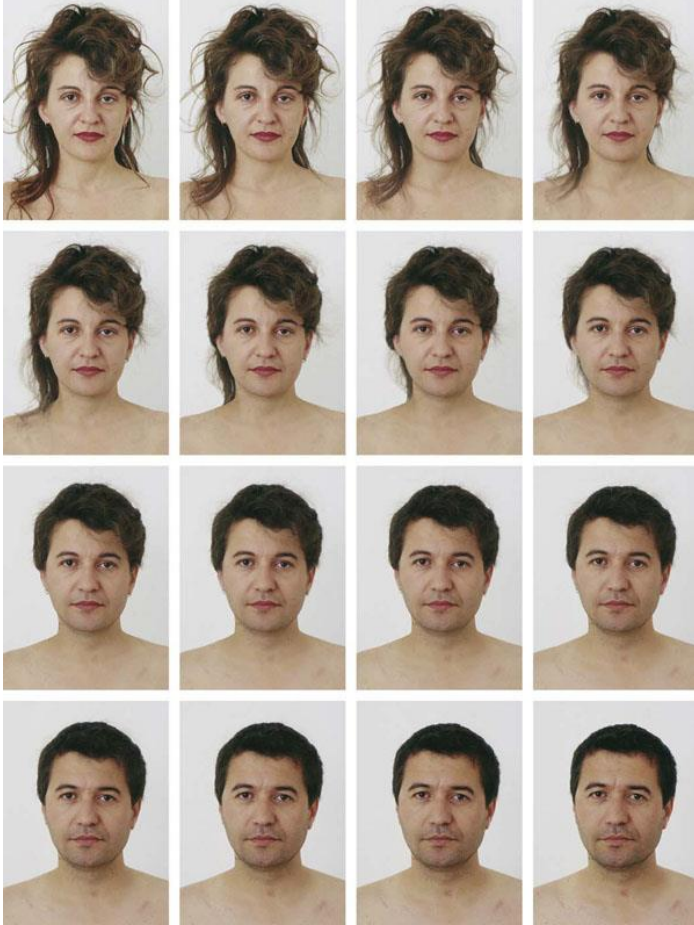
Sonuç

- Bireysel, kişiler arası ve yapısal ayrımcılıkla mücadele, kliniğin ötesine geçmekten kaçınmadan, çekinmeden, bunun **hekim kimliğinin getirdiği rol ve sorumlulukla** doğrudan ilişkili olduğunu bilerek mümkündür.

HACETTEPE
ÜNİVERSİTESİ

La Folie a Deux
LarwickMüller
1992-1996

CİNSEL KİMLİK VE SAĞLIKTA EŞİTSİZLİK: BİREYİN VE KLİNİĞİN ÖTESİNDE TIP

Koray BAŞAR*

Öz: İnsan cinsel kimliği geniş bir çeşitlilik sergiler. Kimlik gruplarının diğerlerinden daha 'sağlıklı', 'doğal', 'üstün', 'normal' kabul edilmesi grupların özelliklerinden bağımsız, toplumsal yapılarla ilişkilidir. Çeşitli cinsel kimlik gruplarına dâhil olan kişiler; lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseksüel (LGBTI+) bu toplumsal yapılar zemininde damgalanmaya ve ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Cinsel kimlikle ilgili ayrımcılık ve damgalanma, bu toplulukta gösterilen sağlıkta eşitsizliklerle doğrudan ilişkilidir. Hekimlerin, ayrımcılıkla ilgili yapsal, kişiler arası ve bireysel düzeylerde gösterecekleri söylem, tutum ve davranışların bu eşitsizlikler karşısında önemli etkileri olabilmektedir. Cinsel kimlikle ilgili ayrımcılık ve sağlık hizmetinin hekimleri bu müdahalelere yetkin hale getirecek, LGBTI+ kişilerin sağlığını geliştirip koruyacak şekilde gözden geçirilmesi gereklidir. Bu girişimler hekim kimliğiyle ilgili temel bir gereklilik, toplum sağlığı konusunda da önemli bir çalışma alanıdır.

Anahtar sözcükler: cinsiyet kimliği, cinsel yönelim, ayrımcılık, damgalanma, sağlıkta eşitsizlik

Sexual & Gender Identity and Health Inequities: Medicine beyond the Individual and the Clinic

Abstract: Sexual and gender identities display a wide diversity in human beings. Considering some elements of this diversity more 'healthy', 'normal', 'natural', 'superior' than others is based on social structures rather than the features of the relevant identity group. People in specific sexual and gender minority groups; lesbian, gay, bisexual, trans, intersex (LGBTI+) are subjected to stigmatization and discrimination based on those social structures. Stigmatization and discrimination were shown to be related to the health inequity in this groups. Physicians' discourses, attitudes, and behavior against discrimination in structural, interpersonal and personal grounds have significant impact on these inequities. Medical education should be revised in order to build competency in physicians for interventions against discrimination. Similarly provision of healthcare should be reorganized to improve and protect the health of LGBTI+. These interventions represent essential elements of the physicians' professional identity and should be considered as important domains for public health.

Keywords: gender identity, sexual orientation, discrimination, stigma, health inequity